

תאריך עדכון : 04/2018

מבוא לתורת הסוד העברית

מס' הקורס : 30159/01

המרצה : ד"ר א. אלקיים

סוג הקורס : הרצאה

שנת הלימודים : תשע"ט

סמסטר : א + ב

היקף שעות : 2 ש"ש

אתר הקורס באינטרנט:

א. מטרות הקורס:

הקניית ידע היסטורי, ספרותי ורעיוני כמו גם הקניית כלים מתודולוגיים לחקר תורת הסוד העברית מראשיתה ועד ימינו.

ב. תוכן הקורס:

נדון קווי יסוד של האמונות והדעות הקבליים של הזרמים הראשיים של תורת הסוד העברית מראשיתה ועד ימינו. נציג סקירה היסטורית וספרותית של תולדות הקבלה על דרך הרצף והתמורה בתולדות הרעיונות שבה. כל שיעור יקודש לדיון קצר בזרם אחד בתולדות הקבלה ותרומתו לתורת הסוד העברית.

ג. מהלך השיעורים

שילוב של הרצאה וקריאת טקסטים. כל דיון ילווה בקריאה של טקסטים רלוונטיים מהזרם הקבלי בו נדון כדי ללמוד על עולמם הרוחני שלה המקובלים, על שפתם של המקובלים ועל המושגים הייחודיים שכל זרם וזרם ייצר בתולדות הקבלה.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת	הערות
1	<u>מהי מיסטיקה?</u>		
2	<u>בין מיסטיקה ותורת הסוד העברית</u>		
3	<u>מיתוס, מאגיה ונבואה במקרא</u>		
4	<u>תורת הסוד בספרות האפוקליפטית</u>		
5	<u>מיסטיקה, מאגיה ומשיחיות בכת מדבר יהודה</u>		
6	<u>תורת הסוד בתקופת המשנה והתלמוד</u>		
7	<u>תורת הסוד, מאגיה ותפילה בספרות ההיכלות והמרכבה</u>		
8	<u>מיתולוגיה, תיאולוגיה ומיסטיקה בספר שיעור קומה</u>		
9	<u>תורת הספירות וצירופי אותיות בספר יצירה</u>		
10	<u>תורת הסוד בספרות היהודית-הסופית בארצות האסלאם</u>		
11	<u>תורת הסוד של חסיד אשכנז</u>		
12	<u>ראשית הקבלה וספר הבהיר</u>		
13	<u>מושגי יסוד בתורת הסוד של חוג מקובלי פרוכנס</u>		
14	<u>מושגי יסוד בתורת הסוד של חוג מקובלי קטלוניה</u>		
15	<u>המיתולוגיה של הרוע בתורת הסוד של חוג מקובלי קשטיליה</u>		
16	<u>תורת האצילות בתורת הסוד של חוג מקובלי ספר העיון</u>		

		<u>מיסטיקה ושפה בקבלה הנבואית של ר' אברהם אבולעפיה</u>	17
		<u>משיחיות, ארוטיקה, מיסטיקה ומאגיה בספר הזוהר</u>	18
		<u>קבלה, מאגיה ומדע בתקופת הריניסנס</u>	19
		<u>הקבלה בצפת: בין ר' משה קורדובירו והאר"י הקדוש</u>	20-22
		<u>הקבלה בצפון אפריקה</u>	23
		<u>מיסטיקה, אמונה ומינות בתנועה השבתאית</u>	24
		<u>מיסטיקה, מאגיה ומשיחיות בחסידות</u>	25
		<u>תורת הסוד אצל המתנגדים: הגר"א ובית מדרשו</u>	26
		<u>הראי"ה קוק ובני חוגו</u>	27
		<u>המיסטיקה הישראלית החדשה והמתחדשת</u>	28

ג. דרישות קדם:

אין.

ד. חובות / דרישות / מטלות:

בקורס זה יש חובת נוכחות בכל השיעורים, שתיבדק מדי שיעור. תלמיד שייעדר מעל שתי הרצאות ללא סיבה מוצדקת לא יורשה לגשת לבחינה המסכמת או להגיש עבודה, ולא יקבל ציון בקורס.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

מבחן בסוף סמסטר א'

מבחן בסוף סמסטר ב'

ו. ביבליוגרפיה:

חומר חובה לקריאה למבחן:

יוסף דן, תולדות תורת הסוד העברית, כרכים ז-יא, ירושלים תשע"ב-תשע"ו.

חומר לקריאה מומלצת – קריאת העשרה:

[א]. מהי מיסטיקה?

1. ג'יימס, ר', *החוויה הדתית לסוגיה מחקר בטבע האדם*, ירושלים תשכ"ט, עמ' 249-281.
2. שרפשטיין, ב"ע, *החוויה המיסטית*, תל-אביב תשל"ב.
3. קיו-קיט, ר', *ספר הנזן השלם*, עריכה מדעית פרופ' יעקב רוז, תל-אביב תשס"ב.
4. Ellwood, R., *Mysticism and Religion*, Englewood Cliffs 1980.
5. Harvey, A., *The Essential Mystics*, New Jersey 1998.
6. J'B Hollenback, *Mysticism*, Pennsylvania 1996.
7. Roberts, B., *The Experience of No-Self: A Contemplative Journey*, Albany 1993.
8. Underhill, E., *Mysticism*, Notre Dame 1993 [first publish 1911].

[ב]. בין מיסטיקה ותורת הסוד העברית

1. אירל, מ', *קבלה היבטים חדשים*, תל-אביב 1993, עמ' 76-35.
2. הוס, ב', 'המיסטיפיקציה של הקבלה והמיתוס של המיסטיקה היהודית', *פעמים* 110 (תשס"ז), עמ' 9-30.
3. חלמיש, מ', *מבוא לקבלה*, ירושלים תשנ"א, עמ' 94-11.
4. שלום, ג', *פרקי יסוד בהכנת הקבלה וסמליה*, ירושלים 1977, עמ' 35-9.
5. McGinn, B., *The Foundations of Mysticism*, New York 1994.
6. Scholem, G., *Major Trends in Jewish Mysticism*, New York 1941, pp. 1-39.
7. Шолем, Г., *Основные течения в еврейской мистике*, Библюотека-Алия 1989.

[ג]. מיתוס, מאגיה ונבואה במקרא

1. אופנהיימר, ב', *הנבואה הקדומה בישראל*, ירושלים תשל"ג.
2. אופנהיימר, ב', *הנבואה הקלסית*, ירושלים תשס"א.
3. דגן, ח', *המיתולוגיה היהודית*, תל-אביב תשס"א.
4. ויסמן ז' ור' פידלר, *מבוא למקרא*, כרך ה', יחידה 9: 'ספרות הנבואה', האוניברסיטה הפתוחה, תל-אביב תש"ן.
5. זליגמן, י"א, *הנבואה בישראל*, ירושלים תשכ"ח.
6. ליבס, י', 'יהדות ומיתוס', *דימוי יד* (תשנ"ז), עמ' 6-15.
7. Wolfson, E.R., *Through a Speculum that Shines*, New Jersey 1994, pp. 13-51.

[ד]. תורת הסוד בספרות האפוקליפטית

1. דן, י', *תולדות תורת הסוד העברית*, כרך א, ירושלים תשס"ט, עמ' 181-252.
2. ורמן, כ', *הספרות האפוקליפטית בימי בית שני*, תל אביב תשס"ג.
3. Gruenwald, I., *Apocalyptic and Merkavah Mysticism*, Lieden 1980.
4. Gruenwald, I., *From Apocalypticism to Gnosticism*, Frankfurt am Main 1988.
5. Himmelfarb, M. 'Heavently Ascent and the Relationship of the Apocalypses and the Hekhalot Literature', *HUCA* 59 (1988), pp. 73-100.

[ה]. מיסטיקה, מאגיה ומשיחיות בכת מדבר יהודה

1. באומגרטן, י"מ, 'על שירי פגעים מקומראן', *תרכיץ*, נה (תשמ"ו), עמ' 445-442.
2. ניצן, ב', *תפילת קומראן ושירתה*, ירושלים תשנ"ו, עמ' 240-165.
3. שיפמן, י', *הלכה, הליכה ומשיחיות בכת מדבר יהודה*, ירושלים 1993, עמ' 311-268.
4. Bumgarten, J.M., 'The Qumran Sabbath Shirot and Rabbinic Merkaba Tradition', *RewQ*, 13 (1988), pp. 199-213.
5. Flusser, D., 'Qumran and Jewish "Apotropaic Prayers"', *IEJ*, 16 (1966), pp. 194-205.
6. Newsom, C., *Songs of the Sabbath Sacrifice: A Critical Edition*, Atlanta GA 1985.

- Newsom, C., 'Merkabah Exegesis in the Qumran Sabbath Shirot', *JJS*, 38 (1987), pp. 11-30.
- Schifman, L.H., 'Merkavah Speculation at Qumran: The Serek Shirot Olat ha/Shabbat', in: J. Reinharz and D. Swetchinski (eds.), *Mystic, Philosophers and Politics, Essays in Jewish Intellectual History, in Honor of A. Altman*, Durham NC 1982, pp. 15-47.

[ז]. תורת הסוד בתקופת המשנה והתלמוד

1. אורבך, א"א, 'המסורות על תורת הסוד בתקופת התנאים', בתוך: **מחקרים בקבלה ובתולדות הדתות מוגשים לג' שלום**, ירושלים תשכ"ח, עמ' א-כח.
2. דן, י', 'תולדות תורת הסוד העברית, כרך ב, ירושלים תשס"ט, עמ' 401-579.
3. ליבס, י', **חטאו של אלישע ארבעה שנכנסו לפרדס וטבעה של המיסטיקה התלמודית**, ירושלים תשמ"ו.
4. בארי, נ', **יצא לתרכות רעה: אלישע בן אבויה – אחר**, תל-אביב 2007.
5. Goshen-Gottstein, A., 'Four Entered Paradise Revisited', *HTR*, 88 (1995), pp. 133-169.
6. Halperin, D., *The Merkabah in Rabbinic Literature*, New-Haven 1980.

[ח]. תורת הסוד, מאגיה ותפילה בספרות ההיכלות והמרכבה

1. <http://faculty.washington.edu/snoegel/jmbtoc.htm>
2. אליאור, ר', **מקדש ומרכבה כהנים ומלאכים, היכל והיכלות במיסטיקה היהודית הקדומה**, ירושלים תשס"ג.
3. אליאור, ר', **ספרות ההיכלות ומסורת המרכבה**, תורת הסוד הקדומה ומקורותיה, תל-אביב 2004.
4. בר-אילן, מ', **סתרי היכלות ומרכבה**, רמת-גן תשמ"ז.
5. **דברי הכנס הבינלאומי הראשון לתולדות המיסטיקה היהודית: המיסטיקה העברית הקדומה** [=מחקרי ירושלים במחשבת ישראל, כרך ז], בעריכת י' דן, ירושלים תשמ"ז.
6. דן, י', 'תולדות תורת הסוד העברית, כרך ג, ירושלים תשס"ט, עמ' 641-997.
6. הררי, י', 'דת כישוף והשבעות – עיונים מתודולוגיים לקראת הגדרה מחודשת של המאגיה היהודית הקדומה', דעת 48 (תשס"ב), עמ' 33-56.
7. Scholem, G., *Jewish Gnosticism, Merkabah Mysticism and Talmudic Tradition*, New York 1960.
8. Schäfer, P., *The Hidden and Manifest God*, Albany 1992.
9. Stroumsa, G.G., 'Mystical Descents', in: J. Collins and M. Fishbane, *Death, Ecstasy, and Other Worldly Journeys*, Albany 1995, pp. 139-154.
10. Swartz, M.D., *Mystical Prayer in Ancient Judaism*, Tübingen 1992, pp. 1-37.

[ח]. מיתולוגיה, תיאולוגיה ומיסטיקה בספר שיעור קומה

1. פרבר-גינת, א', 'עיונים בספר שיעור קומה', בתוך: מ' אורון וע' גולדרייך (עורכים), **משואות: מחקרים בספרות הקבלה ובמחשבת ישראל מוקדשים לזכרו של פרופ' אפרים גוטליב ז"ל**, ירושלים תשנ"ד, עמ' 394-361.
2. Cohen, M.S., *The Shi'ur Qomah: Liturgy and Theurgy in Pre-Kabbalistic Jewish Mysticism*, New York 1983.
3. Cohen, M.S., *The Shi'ur Qomah: Texts and Recensions*, Tübingen 1985.
4. Dan, J., 'The Concept of Knowledge in the Shi'ur Qomah' in: S. Stein and R. Laene (eds.), *Studies in Jewish Religious and Intellectual History, Presented to Alexander Altmann*, Alabama 1979, pp. 67-73.

[ט]. תורת הספירות וצירופי אותיות בספר יצירה

1. שלום, ג', **ראשית הקבלה וספר הבהיר**, בעריכת ר' ש"ץ, ירושלים תשכ"ב, עמ' 1-63.
2. ליבס, י', **תורת היצירה של ספר יצירה**, ירושלים תשס"א.
3. Kaplan, A., *Sefer Yetzirah in Theory and Practice*, York Beach Maine 1991.
4. Pines, S., 'Points of Similarity between the Exposition of the Doctrine of the *Sefer Yezira* and a Text of the Pseudo-Clementine *Homilies*: The Implications of this

Resemblance', in: *The Collected Works of Shlomo Pines*, Volum V, Jerusalem 1997, pp.94-173.

[יא]. תורת הסוד בספרות היהודית-הסופית בארצות האסלאם

1. אידל, מ', 'מיסטיקה יהודית ומיסטיקה מוסלמית, **מחניים**, 1 (תשנ"ב), עמ' 28-33.
2. גולדרייך, ע', 'המקורות הערביים האפשריים של ההבחנה בין "חובות האיברים" ו"חובות הלכות", **תעודה** ו (תשנ"ו), עמ' 149-162.
3. סבירי, ש', 'הסופים, אנתולוגיה, תל אביב 2008.
4. פנטון, י', 'השפעות צופיות על הקבלה בצפת', **מחניים**, 6 (תשנ"ד), עמ' 170-179.
5. פנטון, י', 'על מערכת הצדיקים במיסטיקה היהודית ובמיסטיקה המוסלמית', **דעת**, 39 (תשנ"ז), עמ' 5-22.
6. פנטון, י', 'שתי אסכולות חסידיות; חסידי אשכנז והיהודים הצופים במצרים', **דעת**, 45 (תש"ס), עמ' 23-5.
7. שוסמן, א', 'שאלת המקורות המוסלמיים לחיבורו של ר' אברהם בן הרמב"ם "כתאב כפאיה אל-עאבדין"', **תרכיץ** נה (תשמ"ו), עמ' 229-251.
8. Fenton, P.B., 'Judaism and Sufism', in: S. Nasr and O. Leaman (eds.), *A History of Islamic Philosophy*, Londres 1996, pp. 755-768.
9. Lobel, D., *Philosophy and Mysticism in Bahya Ibn Paquda's Duties of the Heart*, University of Pennsylvania Press 2007.
10. Schimmel, A., *Mystical Dimensions of Islam*, Chapel Hill 1976.

[יא]. תורת הסוד של חסידי אשכנז

1. אברמס, ד', 'השכינה המתפללת לפני הקב"ה – מקור חדש לתפיסה תיאוסופית אצל חסידי אשכנז ותפיסתם לגבי מסירת הסודות', **תרכיץ**, סג (תשנ"ד), עמ' 509-532.
2. דן, י', 'תורת הסוד של חסידות אשכנז', ירושלים תשכ"ח.
3. דן, י', 'חסידות אשכנז בתולדות המחשבה היהודית', האוניברסיטה הפתוחה, כרך ג', תורת הסוד, תל-אביב תשנ"א.
4. דן, י', 'חסידות אשכנז', אוניברסיטה משודרת, תל-אביב תשנ"ב.
5. וולפסון, א', 'דמות יעקב חקוקה בכיסא הכבוד: עיון נוסף בתורת הסוד של חסידות אשכנז', **משואות: מחקרים בספרות הקבלה ובמחשבת ישראל מוקדשים לזכרו של פרופ' אפרים גוטליב ז"ל**, ירושלים תשנ"ד, עמ' 131-185.
6. שלום, ג', 'חסידות אשכנז בימי הביניים', בתוך: א' מרקוס (עורך), **דת וחברה במשנתם של חסידי אשכנז**, ירושלים תשמ"ז, עמ' 131-164.
7. Gruenwald, I., 'Social and Mystical aspect of Sefer Hasidism', *Mysticism Magic and Kabbalah in Ashkenazi Judaism*, Berlin 1995, pp. 106-116.

[יב]. ראשית הקבלה וספר הבהיר

1. אברמס, ד' (מהדיר), **ספר הבהיר על פי כתבי היד הקדומים**, לוס אנג'לס תשנ"ד.
2. אידל, מ', 'לבעיית חקר מקורותיו של ספר הבהיר', **מחקרי ירושלים במחשבת ישראל**, ו (תשמ"ז), עמ' 55-72.
3. גרינולד, א', 'המיסטיקה היהודית הקדומה במעבר מספר יצירה לספר הבהיר', **מחקרי ירושלים במחשבת ישראל**, ו (תשמ"ז), עמ' 15-54.
4. פדיה, ח', 'שכבת העריכה הפרובנסאלית בספר הבהיר', **ספר היוכל לשלמה פינט במלאת לו שמונים שנה**, חלק ב [=מחקרי ירושלים במחשבת ישראל ט], ירושלים תש"ן, עמ' 139-164.
5. מרוז, ר', 'אור בהיר הוא במזרח; על זמנו ומקומו של מקצתו של ספר הבהיר', **דעת**, 49 (תשס"ב), עמ' 137-180.
6. שחר, ש', 'הקאתאריזם וראשית הקבלה בלאנגדוק; יסודות משותפים לכתבים הקאתאריים ולספר הבהיר', **תרכיץ** מ (תשל"א), עמ' 483-507.
7. שלום, ג', **ראשית הקבלה וספר הבהיר**, בעריכת ר' ש"ץ, ירושלים תשכ"ב, עמ' 63-368.
8. שלום, ג', **פרקי יסוד בהבנת הקבלה וסמליה**, ירושלים 1977, עמ' 259-307.
9. Wolfson, E.R., 'The Tree That is All: Jewish-Christian Roots of a Kabbalistic Symbol in Sefer ha-Bahir', *Journal of Jewish Thought and Philosophy*, 3 (1993), pp. 31-76.

[יג]. מושגי יסוד בתורת הסוד של חוג מקובלי פרובנס

1. דברי הכנס הבינלאומי השני לתולדות המיסטיקה היהודית: ראשית המיסטיקה היהודית באירופה [=מחקרי ירושלים במחשבת ישראל, כרך ו], בעריכת י' דן, ירושלים תשמ"ז.
2. אידל, מ', 'התפילה בקבלת פרובאנס', *תרכיץ* סב (תשנ"ג), עמ' 265-286.
3. מאק, ח', 'מדרש במדבר רבה וראשית הקבלה בפרובאנס', *אשל כאר שבע* ד (תשנ"ו), עמ' 231-262.
4. שלום, ג', *הקבלה בפרובאנס*, ירושלים תשל"ו, עמ' 137-262.
5. Sendor, M.B., *The Emergence of Provençal Kabbalah: Rabbi Isaac the Blind's Commenry on Sefer Yezirah*, Ph.D. Dissertation, Harvard University, 1995.

[יד]. מושגי יסוד בתורת הסוד של חוג מקובלי קטלוניה

1. אידל, מ', 'חלון ההזדמנויות של הקבלה 1270-1270', *דעת* 48 (תשס"ב), עמ' 32-5.
2. הלברטל, מ', 'מוות חטא חוק וגאולה במשנת הרמב"ן', *תרכיץ* עא (תשס"ב), עמ' 133-162.
3. הלברטל, מ', 'תורת הנסתר שבנס הנסתר; רבדיה של שרשרת ההווה בתורת הרמב"ן', *קבלה: כתב עת לחקר כתבי המיסטיקה היהודית* 7 (2002), עמ' 257-280.
4. חנוך, ח', *הרמב"ן כחוקר וכמקובל*, ירושלים תשל"ח.
5. פדיה, ח', *הרמב"ן התעלות: זמן מחזורי וטקסט קדוש*, תל אביב תשס"ג.
6. פונקנשטיין, ע', *סגנונות בפרשנות המקרא בימי הביניים*, אוניברסיטה משודרת, תל-אביב תש"ן, עמ' 41-56.
7. פכטר, מ', 'שורש האמונה הוא שורש המרי במשנת ר' עזריאל', *קבלה: כתב עת לחקר כתבי המיסטיקה היהודית* 4 (1999), עמ' 315-441.
8. שוורץ, ד', 'מתאורגיה למגיה; התגבשות התפיסה המגית-הטליסמנית של טעם הקרבנות בחוג הרמב"ן ופרשניו', *קבלה: כתב עת לחקר כתבי המיסטיקה היהודית* 4 (1999), עמ' 387-411.
9. שלום, ג', *הקבלה בגירונה*, בעריכת י' בן-שלמה, ירושלים תשכ"ד.
10. *Rabbi Moses Nahmanides (Ramban): Explorations in His Religious and Literary Virtuosity*, I. Twersky (ed.), Cambridge 1983.
11. *Mossé ben Nahman i el seu temps*, Coordinació: J. Boadas i Raset S. Planas i Marcé, Girona 1994.

[טו]. המיתולוגיה של הרוע בתורת הסוד של חוג מקובלי קשטיליה

1. אידל, מ', 'המחשבה הרעה של האל', *תרכיץ*, מט (תש"ם), עמ' 356-364.
2. דן, י', 'ראשיתו של המיתוס המשיחי בתורת הקבלה של המאה השלוש-עשרה', בתוך: צ' ברס (עורך), *משיחיות ואסכטולוגיה*, ירושלים תשמ"ד, עמ' 239-252.
3. שלום, ג', 'קבלות ר' יעקב ור' יצחק בני ר' יעקב הכהן', *מדעי היהדות*, ב (תרפ"ז), עמ' א-קלא.
4. שלום, ג', 'לחקר קבלת ר' יצחק בן יעקב הכהן', *תרכיץ*, ב (1931), עמ' 415-442; *תרכיץ*, ג (תרצ"ב), עמ' 33-65.
5. שלום, ג', 'ר' משה מבורגוש תלמידו של ר' יצחק', *תרכיץ*, ג (תרצ"ב), עמ' 258-286; *תרכיץ*, ד (תרצ"ד), עמ' 54-77; *תרכיץ*, ה (תרצ"ד), עמ' 50-65, 180-198, 305-323.

[טז]. תורת האצילות בתורת הסוד של חוג מקובלי ספר העיון

1. דן, י', *חוגי המקובלים הראשונים*, ירושלים תשל"ז, עמ' 1-67.
2. שלום, ג', *ראשית הקבלה*, ירושלים ותל-אביב תש"ח, עמ' 162-175.
3. Verman, M., *The Book of Contemplation*, Albany 1992.

[יז]. מיסטיקה ושפה בקבלה הנבואית של ר' אברהם אבולעפיה

1. אידל, מ', *פרקים בקבלה נבואית*, ירושלים 1990.
2. אידל, מ', *החוויה המיסטית אצל אברהם אבולעפיה*, ירושלים תשמ"ח.
3. אידל, מ', *לשון תורה והרמנויטיקה*, ירושלים ותל-אביב תשנ"ד.
4. אידל, מ', 'על משמעויות המונח 'קבלה'; בין הקבלה הנבואית לקבלת הספירות במאה הי"ג', *פעמים* 93 (תשס"ג), עמ' 39-76.
5. קפלן, א', *מדיטציה וקבלה*, ירושלים תשנ"ה, עמ' 65-122.
6. שלום, ג', *הקבלה של ספר התמונה ושל אברהם אבולעפיה*, בעריכת י' בן-שלמה, ירושלים תשל"ו, עמ' 87-252.

[יח]. ארוטיקה, מיסטיקה ומאגיה בספר הזוהר

1. דברי הכנס הבינלאומי השלישי לתולדות המיסטיקה היהודית: ספר הזוהר ודורו [=מחקרי ירושלים במחשבת ישראל, כרך ח], בעריכת י' דן, ירושלים תשמ"ט.
2. הוס, ב', כוזהר הרקיע: פרקים בתולדות התקבלות הזוהר ובהבניית ערכו הסמלי, ירושלים תשס"ח.
3. כהן-אלורו, ד', המאגיה והכישוף בספר הזוהר, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשמ"ט.
4. ליבס, י', 'המשיח של הזוהר', בתוך: הרעיון המשיחי בישראל, ירושלים תשמ"ב, עמ' 87-236.
5. ליבס, י', 'זהר וארוס', אלפיים 9 (תשנ"ד), עמ' 67-119.
6. תשבי, י', משנת הזוהר, כרך א, ירושלים תשי"ז; כרך ב, תשכ"א.
7. Giller, P., *The Enlightened Will Shine: Symbolization and Theurgy in the Later Strata of the Zohar*, Albany 1993
8. Wolfson, E.R., 'The Hermeneutics of Visionary Experience: Revelation and Interpretation in the Zohar', *Religion*, 18 (1988), pp. 311-345.
9. Wolfson, E.R., *Through a Speculum that Shines*, New Jersey 1994, pp. 270-325

[יט]. קבלה, מאגיה ומדע בתקופת הרניסנס

1. אידל, מ', 'הפירוש המאגי והניאופלטוני של הקבלה בתקופת הרניסנס', *מחקרי ירושלים במחשבת ישראל*, ד (תשמ"ב), עמ' 60-112.
2. בונפיל, ר', *הרבנות באיטליה בתקופת הרניסנס*, ירושלים תשל"ט, עמ' 173-208.
3. וירשובסקי, ח', *בין השיטין*, ערך מ' אידל, ירושלים תש"ן.
4. רודרמן, ד', ספר גיא חזיון לאברהם בן חנניה יגל, ירושלים 1997.
5. Idel, M., 'Major Currents in Italian Kabbalah Between 1560-1660', *Italia Judaica*, II (1986), pp. 243-262.
6. Ruderman, D.B., *Kabbalah, Magic and Science*, Harvard University Press 1988.
7. Ruderman, D.B., *Jewish Thought and Scientific Discovery in Early Modern Europe*, New Haven And London 1995, pp. 213-228.

[כ]. הקבלה בצפת: בין ר' משה קורדובירו והאר"י הקדוש

1. אביבי, י', *בנין אריאל: מבוא דרושי האלהי רבי יצחק לוריא זכרוננו לברכה*, ירושלים תשמ"ז.
2. דברי הכנס הבינלאומי הרביעי לתולדות המיסטיקה היהודית: קבלת האר"י [=מחקרי ירושלים במחשבת ישראל, כרך י], בעריכת ר' אליאור וי' ליבס, ירושלים תשנ"ב.
3. בן-שלמה, י', *תורת האלוהות של ר' משה קורדובירו*, ירושלים תשכ"ה.
4. ורבלובסקי, ריי"צ, ר' יוסף קארו: בעל הלכה ומקובל, ירושלים תשנ"ו, עמ' 50-89.
5. זק, ב', *בשערי הקבלה של רבי משה קורדובירו*, ירושלים תשנ"ה.
6. יעקבסון, י', *מקבלת האר"י עד לחסידות*, אוניברסיטה משודרת, תל-אביב תשמ"ד.
7. מרוז, ר', *גאולה בקבלת האר"י*, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשמ"ח.
8. מרוז, ר', 'אסכולת סרוק; היסטוריה חדשה', שלם, ז (תשס"ב), עמ' 151-193.
9. שלום, ג', *שכתי צבי והתנועה השכתאית בימי-חייו*, תל-אביב 1974, עמ' 7-60.
10. תשבי, י', *תורת הרע והקליפה בקבלת האר"י*, ירושלים תשל"ט.
11. Fine, L., *Safed Spirituality: Rules of Mystical Piety, The Beginning of Wisdom*, New York 1984, pp. 27-82.
12. Kallus, M., *The Theurgy of Prayer in the Lurianic Kabbalah*, Ph.D. Thesis Hebrew University 2002

[כא]. הקבלה בצפון אפריקה

1. אידל, מ', 'ראשית הקבלה בצפון אפריקה? תעודה שכוחה של ר' יהודה בן נסים אבן מלכה', *פעמים* 43 (תש"ן), עמ' 4-15.
2. אליאור, ר', 'מקובלי דרעה', *פעמים* 24 (תשמ"ה), עמ' 36-73.
3. בן עמי, י', *הערצת הקדושים בקרב יהודי מרוקו*, ירושלים תשמ"ד.
4. בילו, י', *ללא מצרים: חייו ומותו של ר' יעקב ואזנה*, ירושלים תשנ"ג.

5. גארב, י', 'מאגיה ומיסטיקה; בין צפון אפריקה וישראל', **פעמים** 85 (תשס"א), עמ' 112-130.
6. הוס, ב', **על אדני פז: הקבלה של ר' שמעון אבן לביא**, ירושלים תש"ס.
7. חלמיש, מ', **הקבלה בצפון אפריקה למן המאה הט"ז, סקירה היסטורית ותרבותית**, תל אביב תשס"א.
8. מנור, ד', **קבלה ומוסר במרוקן: דרכו של ר' יעקב אביחצירא**, ירושלים תשמ"ב.

[כב]. מיסטיקה, אמונה ומינות בתנועה השבתאית

1. אידל, מ', "אחד מעיר ושניים ממשפחה" – עיון מחודש בבעיית תפוצתה של קבלת האר"י והשבתאות', **פעמים**, 44 (תש"ן), עמ' 5-30.
2. אליאור, ר' (עורכת), **החלום ושברו – התנועה השבתאית ושלוחותיה** א-ב, ירושלים תשס"א [=מחקרי ירושלים במחשבת ישראל כרכים ט"ז-י"ז].
3. אלקיים, א', "קברו אמונתי" – איגרת מאת שבתי צבי ממקום גלותו', **פעמים**, 55 (תשנ"ג), עמ' 37-4.
4. ליבס, י', **סוד האמונה השבתאית**, ירושלים תשנ"ה.
5. שלום, ג', **שבתי צבי והתנועה השבתאית בימי-חייו**, תל-אביב 1974.
6. שלום, ג', **מחקרי שבתאות**, עורך י' ליבס, תל-אביב תשנ"ב.
7. תשבי, י', **נתיבי אמונה ומינות**, ירושלים תשמ"ב.

[כג]. מיסטיקה, מאגיה ומשיחיות בחסידות

1. אטקס, ע', **בעל השם: הבעש"ט מאגיה מיסטיקה הנהגה**, ירושלים תש"ס.
2. אידל, מ', **החסידות בין אקסטוזה למאגיה**, תל-אביב וירושלים תשס"א.
3. אלטשולר, מ', **הסוד המשיחי של החסידות**, חיפה תשס"ב.
4. אליאור, ר', **חרות על הלוחות: המחשבה החסידית מקורותיה המיסטיים ויסודותיה הקבליים**, אוניברסיטה משודרת, תל-אביב תש"ס.
5. גריין, א"י, **בעל היסורים – פרשת חייו של ר' נחמן מברסלב**, תל-אביב תשמ"א.
6. גריס, ד', **ספרות ההנהגות**, ירושלים תש"ן.
7. יעקבסון, י', **תורתה של החסידות**, אוניברסיטה משודרת, תל-אביב תשמ"ו.
8. נגאל, ג', **מאגיה מיסטיקה וחסידות**, תל-אביב 1992.
9. פייקאד, מ', **בימי צמיחת החסידות**, ירושלים תשל"ח.
10. רובינשטיין, א', (עורך), **פרקים בתורת החסידות ובתולדותיה**, ירושלים תשל"ח.
11. ש"ץ-אופנהיימר, ר', **החסידות כמיסטיקה**, ירושלים תשכ"ח.

[כד]. תורת הסוד אצל המתנגדים: הגר"א ובית מדרשו

1. אטקס, ע', **יחיד בדורו: הגאון מווילנה – דמות ודימוי**, ירושלים תשנ"ח.
2. חלמיש, ריבלין, שוחט (עורכים), **הגר"א ובית מדרשו**, רמת גן תשס"ג.
3. מורגנשטרן, א', **מיסטיקה ומשיחיות: מעליות הרמח"ל עד הגאון מווילנא**, ירושלים תשנ"ט.
4. שוחט, ר', **קבלת ליטא כזרם עצמאי בספרות הקבלה**, קבלה 10 (תשס"ד), עמ' 181-206.
5. שוחט, ר', **עולם נסתר בממדי הזמן: תורת הגאולה של הגר"א מווילנה מקורותיה והשפעתה לדורות**, רמת גן תשס"ח.

[כה]. הראי"ה קוק ובני חוגו

1. איש שלום, ב', **הרב קוק בין רציונליזם למיסטיקה**, תל-אביב 1990.
2. רוס, ת', 'אל מוות חוקיות הטבע ותפקיד ההשגה האנושית בכתיבי הרב קוק', **דעת** 36 (תשנ"ו), עמ' 35-46.
3. שוורץ, ד', 'דמותו וקווי אישיותו של מיסטיקן יהודי בדורנו; על יומנו המיסטי של הרב הנזיר', **תרכיץ** סא (תשנ"ב), עמ' 127-158.
4. שוורץ, ד', 'קבלה הלכה ומשיחיות במשנתו של הרב הנזיר', **מחקרים בהלכה ובמחשבת ישראל**, רמת גן תשנ"ד, עמ' 303-324.
5. שוורץ, ד', **אתגר ומשבר בחוג הרב קוק**, תל אביב תשס"א.
6. ש"ץ-אופנהיימר, ר', 'אוטופיה ומשיחיות בתורת הרב קוק', **כיוונים** 1 (תשל"ט), עמ' 15-27.

7. שרלו, ס', 'קול דודי דופק: יצירה, השראה ונבואה בחווייתו המיסטית של הרב קוק', **מדעי היהדות** 43 (תשס"ה-תשס"ו), עמ' 131-168

[כ"ו] המיסטיקה הישראלית החדשה והמתחדשת

1. בילו, י', 'פולחן ומקום קדוש בדת האזרחית ובדת העממית בישראל', **מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי** יט-כ (תשנ"ז-תשנ"ח), עמ' 65-84.
2. בילו, י', 'שושביני הקדושים', חיפה 2005.
3. בר-יוסף, ח', **מיסטיקה בשירה העברית במאה העשרים**, תל אביב 2008.
4. גארב, י', **יחידי הסגולות יהיו לעדרים – עיונים בקבלת המאה העשרים**, ירושלים תשס"ה.
5. וקסלר, פ', **החברה המיסטית**, ירושלים 2007.
6. שמחאי, ד', **השביל הזה מתחיל כאן – תרמילאות של ישראלים במזרח הרחוק**, תל אביב 2000.
7. Hanegraaff, W.J., *New Age Religion and Western Culture*, Leiden 1996